[א]כוחלת משום צובעת [ב]גודלת ופוקסת משום בונה וכי דרך בנין בכך אין [ב]כדדרש רבי שמעון בן מנסיא [1]ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אצל אדם שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בניתא תניא [ג]ר"ש בן אלעזר אומר גודלת כוחלת ופוקסת לעצמה פטורה לחברתה חייבת וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר [ג]אשה לא תעביר [ד]סרק על פניה מפני שצובעת תנו רבנן [ד][ה]החולב והמחבץ [ו]והמגבן כגרוגרת [ה]המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה ארבעים דברי ר' אליעזר וחכ"א [ז]אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב נחמן בר גוריא איקלע לנהרדעא בעו מיניה חולב משום מאי מיחייב אמר להו משום חולב מחבץ משום מאי מיחייב אמר להו משום מחבץ [ט]מגבן משום מאי חייב אמר להו משום מגבן אמרו ליה רבך [ח]קטיל קני באגמא הוה אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה [ט]חולב חייב משום מפרק [י]מחבץ חייב משום בורר [כ]מגבן חייב משום בונה המכבד המרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביו"ט לוקה ארבעים דברי רבי אליעזר [ל]א"ר אליעזר [מ]מ"ט דר' אליעזר דכתיב [2]ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת [ו]אמימר שרא זילחא במחוזא אמר טעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשויי גומות הכא ליכא גומות רבא (א) תוספאה אשכחיה לרבינא דקא מצטער מהבלא ואמרי לה מר קשישא בר' דרבא אשכחיה לרב אשי דקא מצטער מהבלא א"ל לא סבר לה מר להא דתניא הרוצה לרבץ את ביתו בשבת מביא עריבה מלאה מים ורוחץ פניו בזוית זו ידיו בזוית זו רגליו בזוית זו ונמצא הבית מתרבץ מאליו א"ל [נ]לאו אדעתאי תנא אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת [ס]והאידנא דסבירא לן כר' שמעון שרי אפי' לכתחלה: **מתני'** [ע]התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור ור"ש פוטר בזה ובזה: **גמ'** רמי ליה אביי לרבא ואמרי לה רבי חייא בר רב לרב תנן רבי שמעון פוטר בזה ובזה אלמא נקוב לר"ש כשאינו נקוב משוי ליה ורמינהו ר"ש אומר אין בין נקוב לשאינו נקוב אלא

לעצמה פטורה. שאינה יכולה לבנות יפה ואין דרך בנין אלא אשה לחברתה שרואה ועושה: **וכן.** מילתא אחריתי דשבת לאיסורא: **סרק.** צבע אדום הוא הבא בקנים שקורין טיפוניי"ן: **המחבץ.** המעמיד החלב בקיבה. ול"נ מחבץ עושה כמין כלי גמי ונותן הקפוי בתוכו ומי החלב שהן נסיובי נוטפין ולועזין אותן אנקייד"ש: **המכבד.** את הבית: **והמרבץ.** במים להרבין את האבק שלא יעלה: **חייב חטאת.** לקמיה מפרש טעמא דהרודה חלות דבש חייב משום תולש (מחבץ חייב משום בורר) ומכבד ומרבץ משום בונה: **אחד זה ואחד זה.** אחד שבת ואחד יו"ט: **משום שבות.** דילמא כי כניס ליה מתמלאין הגומות שבבית מאליהן והוי בנין: **קטיל קני באגמא.** חותך קנים מן האגם הוא. לא ידע לפרש משנה: **מפרק.** כמו מפרק משאוי שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו והוי תולדת דש. ואית דאמרי תולדה דקוצר ולא היא דלאו מחובר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדד כתבואה נקטיה ולשון מפרק נמי לא שייך למימר אלא לשון תולש: **בורר.** אוכל מתוך פסולת: **זילחא.** לרבץ הבית ורצפת אבנים היתה °בכל העיר: **מהבלא.** שהיה אבק עולה ומרבה הבל: **לאו אדעתאי.** לא הייתי זכור. ורבותי פירשו לא סבירא לי: **אשה חכמה.** אשת ת"ח או בת ת"ח ששמעה מאביה: **מרבצת ביתה.** רוחצת קיתוניות בזוית זו וכוסות בזוית זו: **כרבי שמעון.** דדבר שאין מתכוין מותר והמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק: **מתני' התולש מעציץ נקוב חייב.** דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב כדופנו: גמ'

החולב משום דש הוא. כדפי' בקונט' ואתיא ברייתא כר' יהודה דאמר יש דישה שלא בגידולי קרקע כדפרי' לעיל בפ' כלל גדול (לעיל דף עג:) וכן נראה לר"י דודאי כרבי יהודה אתיא דהא אסרי חכמים ליבון משום שבות ולר"ש שרי לקמן אפילו לכתחלה: **המכבד** והמרבץ. תימה דע"כ מיירי דלא הוי פסיק רישיה שישוה הגומות דאי פסיק רישיה היכי שרי לקמן ר"ש לכתחילה הא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות וכיון דלא הוי פסיק רישיה אמאי מחייב ר' אליעזר חטאת האמר בפ' אמר להם הממונה (יומא ד' לד:) גבי ליבון עששיות דדבר דאין מתכוין מותר לר' יהודה מן התורה דלא הוי מלאכת מחשבת וי"ל דבהא פליגי דר' אליעזר סבר דהוי פסיק רישיה ורבנן סברי דלא הוי והא דאמר והאידנא דסבירא לן כר' שמעון שרי לכתחלה אע"ג דאפשר דסבר ר"ש דהוי פסיק רישיה מכל מקום הש"ס סבר כרבנן דלא הוי פסיק רישיה הילכך שרי לכתחלה כיון דקיימא לן כר"ש [עי' תוספות סנהדרין פה. ד"ה ור"ש]: **והרודה** חלות דבש. תימה לר"י אמאי לוקה בי"ט ולרבי אליעזר ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דלא חשבי לה מלאכה והא תנן בפ"ק דמגילה (דף ז:) אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר' יהודה אומר אף מכשירי אוכל נפש וקאמר בגמ' מ"ט דת"ק אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין ורבי יהודה כתיב הוא וכתיב לכם כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט וכאן במכשירין שא"א כו' מכלל דאוכל נפש שרי רבי יהודה אפי' באפשר ורבנן נמי משמע דלא פליגי אלא במכשירין ולא באוכל נפש ועוד דהך ברייתא כר' יהודה כדפרישית ועוד דבפ' תולין (לקמן דף קלז:) אמרינן דר' אליעזר סבר כרבי יהודה ועדיפא מדרבי יהודה ושרי אפילו אפשר לעשותן מעי"ט וליכא למימר דמיירי ברודה לצורך חול דמכ"מ תקשי למאן דאית ליה הואיל ואי מקלעי ליה אורחין בפרק אלו עוברין (פסחים ד' מו:) ועוד דרבי אליעזר גופיה אית ליה התם (ד) הואיל ואור"י דאיכא לאוקמי ברודה סמוך לחשיכה דלא חזי תו לאורחין אי נמי בדבש שהדבורים או אסור בהנאה דלא חזי לאכילה ומיהו תימה לר"י כיון דמותר לגבן בי"ט מן התורה אפילו באפשר (ב) אפילו לא יהא מותר מדרבנן אלא בדלא אפשר אם כן נפל ביתו בי"ט יהא מותר לבנותו בי"ט דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן הוי משום בונה כדאמר בסמוך הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש וי"ל דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכי דאסורין טחינה והרקדה ביו"ט: **שרא** זילחא במחוזא. תימה דבשילהי תמיד נשחט (פסחים ד' סד.) תנן כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים ומפרש בגמ' (ו) דשלא ברצון חכמים היינו שלא ברצון ר' אליעזר דאי רבנן שבות הוא ואין שבות במקדש דתניא המכבד והמרבץ כו' ומדמוקי מתני' כר"א משמע דמחייב מדאורייתא אפי' בעזרה דאיכא רצפה והכא משמע דברצפה ליכא אשויי גומות וי"ל דבההיא איכא אשויי גומות טפי שהיו מתמלאות הגומות שבין רובד לרובד א"נ בעזרה נמי לא אסור לר"א אלא משום שבות אטו היכא דליכא רצפה דאיכא חיוב חטאת לר"א ומתיר האי שבות ונוהג אפילו במקדש וכמה שבות אשכחן במקדש (ג) כפ' בתרא דעירובין (דף קב:) אבל לרבנן לא מתיר האי שבות כיון דאפי' בלא רצפה לא הוי לדידהו אלא איסורא דרבנן הלכך אינו נוהג במקדש: **והאידנא** דקי"ל כר"ש שרי אפי' לכתחלה. נה"ג שרי כיבוד מהאי טעמא אפי' בדהולין ואין נראה לר"י דבפרק כל הכלים (לקמן דף קכד:) אמר ר' (ס) אליעזר אף מכבדות של תמרה מותר לטלטלן ופריך אי מחמה לצל בהא לימא ר' (ע) אליעזר אפי' בשל תמרה משמע דפשיטא ליה דליכא מאן דשרי אפי' לרבי שמעון משום דהוי מלאכתו לאיסור ואי שרי לכבד הוי מלאכתו להיתר אלא ודאי כיבוד אסור לכולי עלמא מפני שמזיז עפר ממקומו ולא שרינן הכא לרבי שמעון אלא דווקא ריבוץ: **ורמינהו** רבי שמעון אומר אין בין נקוב כו'. תימה מאי קפריך והא בהך ברייתא נמי קתני כמו במתני' דלכל מילי נקוב כשאינו נקוב בר מלענין הכשר זרעים בלבד ואי קשיא ליה מ"ש שבת מהכשר זרעים אם כן בלא משנה תקשי ליה ברייתא גופה מ"ש להכשר זרעים חשיב נקוב כמחובר ולענין שאר דברים חשוב כתלוש ואומר ר"ת דהכי פריך כיון דלענין שבת חשיב נקוב כשאינו נקוב אף על גב דהוי לקולא ופטור וכן לענין כלאים במסכת כלאים (פ"ז מ"ח) כ"ש לענין הכשר זרעים אית לן לאחשוביה נקוב כשאינו נקוב דהוי לחומרא ובברייתא קתני דנקוב הוי כמחובר לענין הכשר זרעים שאינו מכשיר והכי פירושא דברייתא אין בין נקוב לשאינו

מסורת הש"ס

א) ברכות סא. עירובין יח. נדה מה: ע"ש, ב) [תוספ' פ"י], ג) [פרק הערוך], ד) פסחים סה. [תוספ' פ"י], ה) [פי' התקפה גבינה ומקבץ פתותי החלב לעשות חרין של גבינה ערוך], ו) [סנהדרין לג.], ז) ב"ב סו. פה., ח) [ברכות לו. וש"נ], ט) [עירובין קג.], י) לקמן קמ., כ) [רש"ל מ"ז], ל) [מ"ח.], מ) [וע' תוס' ביצה ג. ד"ה גזירה שמא], נ) סה., ס) [צ"ל אלעזר], ע) [צ"ל אלעזר].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' רבה תוספאה: (ב) תוס' ד"ה יהודה וכו' אפי' לא יהא מותר. נ"ב עיין פר"א דמילה ד' קלד: (ג) ד"ה שרא וכו' אשכחן במקדש. נ"ב ע"ל פ' כל הכלים ד' קכג: בד"ה הרי הוא ככל:

◆

גליון הש"ס

גמ' והמגבן כגרוגרת. ע' לעיל דף סו ע"ב תד"ה המילתא: גמ' מ"ט דר"א דכתיב וטבול. ע' פי' מ"ו דשביעית בפי' הר"ש: רש"י ד"ה זילחא כו' בכל העיר. עי' לעיל סה ע"ב תד"ה גזירה ולקמן דף קנא ע"ב רש"י ד"ה קרקע:

◆

לעזי רש"י

טיפוניי"ן [טיפינו"ן]. אודם (לפרכוס הפנים).
אנקייד"ש [יונקיידי"ש]. גבינות.

◆

רבינו חננאל

חייב. אחת משלש, רב נחמן אמר חייב אהני מעשיו שקירב אותו לעבורה, רב ששת אמר פטור השתא מיהא הא איתיה לטמאה ולא עבידה לאיסורה. אמר רב ששת מנא אמינא לה דתנן המוציא כזית מן המת חייב, ודייקינן מינה אם הוציא כזית חייב הא חצי כזית פטור, והתניא המוציא חצי כזית חייב. ומישני אמר רב ששת הא דתני חצי כזית חייב דאפיק חצי זית מן כזית שכבר מיעט הטומאה ולפיכך חייב, והא דתני פטור דאפיק חצי זית מן בזית ומחצה דלא אהני השתא מידי ואע"פ שקירב מיעוט הטומאה. ורב נחמן משני הא דתני חצי זית פטור דאפקיה ממת גדול דהאי שיעורא לא מקרב מיעוטי טומאה, אבל חצי זית מכזית ומחצה שמקרב הסרת הטומאה חייב. וקיי"ל כרב ששת (דטפי עדיף). הנוטל צפורניו זו בזו או בשיניו או בידו שלא בכלי. וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו שנוטלו בשיניו או בידו שלא בכלי בין לעצמו בין לחבירו אסור משום שבות. אבל אם נטלו בכלי כגון אזמל או בגוסטר חייב. וצפורן שפירש רובו וציצין שפירשו רובן כלפי למעלה ומצערות אותו מותר לנוטלן ביד אבל בכלי אסור. ואם לא פירש (חייב עליהן) ביד פטור אבל אסור, בכלי חייב חטאת. תנא הנוטל מלא פי הזוג חייב, וכמה מלא פי הזוג שתים וכן לקרחה שתים (באכחנים). אבל המלקט שער לבן מתוך שחור אפילו שערה אחת אסור משום לא יהיה כלי גבר על אשה. וכן הגודלת וכן הפוקסת, ר' אלעזר מחייב חטאת וחכ"א משום שבות. ואוקימנא כוחלת משום כותבת, גודלת ופוקסת משום בונה. ירושלמי גודלת משום בונה, כוחלת משום כותבת, פוקסת מכרוצא אלגישרי, ובלשון ערבית תנעד אל אצדג, פוקסת משום צובעת. ומדמפרשי רבנן טעמיה דר' אליעזר ש"מ הלכתא כוותיה. ויש מי שחולק ואומר הלכה כחכמים דאמרי משום שבות. ומ"ד כר' אליעזר טפי עדיף דאיסורא דאורייתא היא ולחומרא עבדינן. וכן נמי לענין החולב והמחבץ והמגבן והמכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת, במזיד ביו"ט לוקה מ' דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אחד זה ואחד [זה אינו אלא] משום שבות. ומדמפרשי אליבא דר' אליעזר ואמרי חולב משום מפרק, מחבץ משום בורר, מגבן משום בונה, ש"מ סוגיא דהא שמעתה כר' אליעזר. ויש מי שחולק גם על זה. ויש מרבנן דמדקדקי דאמרי כי החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת דברי הכל היא, ומסתייעא מהא דגרסינן בפרק אע"פ תניא ר' מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת, מ"ט יונק מפרק כלאחר יד הוא ובמקום סכנה לא גזרו רבנן. א"ר יוסף הלכה כר' מרינוס. ולא שמעינן דאית ליה האי סברא דחולב אסור משום מפרק אלא אליבא דר' אליעזר, ורבי מרינוס לא התיר אלא היונק, מכלל שהחולב אסור. ובסוף פרק חרש שנשא פקחת אסיקנא דיונק מפרק כלאחר יד הוא, שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן, יו"ט דאיסור לאו הוא, לא גזרו רבנן. וסבירא להו דבהחולב ובמחבץ שמוציא החמאה ובמגבן דברי הכל אסור, [ו]לא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא במכבד ומרבץ וברודה חלות דבש, וכהני הלכתא כרבנן, וסוגיא כוותייהו דהא לא אימנעו מלרבץ אלא משום דחיישינן משום אשווי גומות. ואסיקנא והאידנא דסבירא לן כרבי שמעון (דשרי) [דפטר] במלאכה שאינה צריכה לגופה, ובדבר שאין מתכוין שרי אפילו לכתחילה, לענין כיבוד נמי שרי ואפילו בההוצי כר' שמעון. הלכך מחלב בהמה, אפילו למאן דאמר דשרי משום שבות אסור, וכ"ש למ"ד משום מפרק אסור דמלאכה היא. והא דאמר רב חסדא מדברי (רבנן) [רבינו] נלמד חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל [לא] לתוך הקערה, כבר פרשה (מר) [מרן] רב יהודאי גאון זצ"ל דבי"ט הוא, וכבר פירשנוה בפרק חבית.

מתני' התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור, ר' שמעון פוטר בזה ובזה. רמי ליה אביי לרבא תנן ר' שמעון פוטר בזה ובזה, אלמא לר' שמעון לכל מילי נקוב כשאינו נקוב משוי ליה, והתנן ר' שמעון [אומר] אין בין נקוב לשאינו נקוב

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה כג [וצ"ל פכ"ג הל' יב כתב כוחלת משום כותבת וכתב הפ"ג בשם ר"ח ולא ידעתי לו ישוב אם לא שנאמר שבגרסת מיימוני היה כתוב גם בלשנא בתרא דכוחלת הוי משום כותבת ע"ש ולדעתי נראים אלו לומר כן גם בסמג לאוין סה שכתב כוחלת משום כותבת וכו' הביא עוד בערוך ערך גדל כתב הגרסא במסקנא כוחלת משום כותבת גודלת ופוקסת משום בונה מעתה זכינו שגם הרמב"ם והסמג ולאחריהם הר"ב מברטנורה היה גרסתם כך ושוב אין מקום לתמיהות התוי"ט ע"ש] סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שג סעיף כה:
לז ב מיי' שם הלכה כו סמג שם טוש"ע שם סעיף כו:
לז ג [מיי' פכ"ב שם הלכה (כג) כב טוש"ע שם סעיף כה]:
לז ד [מיי' פ"ז שם הלכה ו ופ"ח הל' ז ברי"ף פרק כלל גדול ד' לד. ובהרא"ש שם סי' ג]:
לח ה ו מיי' פכ"א מהל' שבת הל' ג וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שלא סעיף יג וסי' שלו סעי' ג:
לט ז מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ו סמג שם טוש"ע א"ח סי' שם סעיף כ:
ם ח מיי' שם הלכה יא ופכ"א הלכה יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שיט סעיף יז:
מא ט מיי' פ"י מהלכות שבת הלכה יג:
מב י מיי' פכ"א שם הלכה ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' שלז סעיף ב:
מג כ מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף א:
מד ל מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ג טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף ז:

◆

תורה אור השלם

1 וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם: בראשית ב כב
2 וְיוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת קְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעְרַת הַדְּבָשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל פִּיו וַתָּאֹרְנָה עֵינָיו: שמואל א יד כז

◆

מוסף רש"י

שקילעה. קליעת שער (עירובין יח.). **החולב.** מוציא החלב מן הבהמה (פסחים סה.). **והמחבץ.** מעמיד החלב ועושה ממנו חביצין שקורין מטונ"ש (שם). **אחד זה ואחד זה.** מכבד ומרבץ ורודה, אבל מחבץ לא קאמרי דתולדות לא מלאכה נינהו, כדאמרינן ר' אליעזר משום הכי מחייב חולב משום מפרק, מגבן משום בונה, מחבץ משום בורר, ומרבץ ומכבד מפרש משום אשויי גומות (שם). **קטיל קני באגמא.** קוצץ קנים ומלקט עצים (סנהדרין לג.). **מ"ט דר' אליעזר.** דמשוי לנטילת דבורים כמחובר (ב"ב סו.). **דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש.** ליהונתן כתיב, ונדבש במקום גידולי מיירי וקרי ליה יער (שם). **לאו אדעתאי.** לא נתתי לבי (ברכות כו:) שוגג הייתי (מנחות לה:). **ושאינו נקוב פטור.** משום דלא מחובר בקרקע עולם הוא (לקמן קח.).

א) נראה דצ"ל שקירב למעט טומאה דאי משקנלא הדא מחשריתא אוחלא לה טומאה.